

Одарченко К.Ю.

здобувач

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ГОРИЗОНТАЛЬНІ ПАРТІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА ДЕМОКРАТИЧНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Початок розгляду політичних партій, їх еволюції та змін структури політичних партій в соціальних науках започаткували видатні дослідники Моріс Дюверже та Макс Вебер. У наші дні партійне будівництво та партійна структура неоднократно досліджувались вітчизняними та зарубіжними політологами, зокрема цю тему висвітлювали М.Примуш, І. Ломко, В. Шведа, М. Обушний та інші дослідники.

Питання партійного будівництва, зв'язків всередині політсил та особливостей становлення партій в конкретно взятій країні є тісно пов'язаними з питанням про реальність існування в ній демократії. Достеменно відомо, що демократія як процес тісно пов'язана з якістю партійного життя і демократичність політичних процедур залежить в першу чергу від конкурентності у партійному середовищі, існування реальних політичних сил в країні. Однак, теоретична модель партійного життя в політиці була створена для країн Західного світу, і натикається на свої проблеми в країнах пострадянського простору.

Партійне будівництво в сучасній Україні відбувається за законами, які загалом актуальні в пострадянських країнах. Особливим фактором, який впливає на сучасне партійне життя в Україні є мала активність громадян та нежиттєздатність ряду важливих інститутів суспільства. Перш за все це доводить той факт, що з кількохсот політичних партій, що зареєстровані в Україні заледве три-чотири мають реальний волонтерський партійний актив, розгалужені і міцні осередки в регіонах та проводять постійну внутрішньопартійну комунікацію. До таких політсил слід віднести ВО Батьківщина, ВО Свобода, Демократичний Альянс та ряд дрібних політичних сил, які вже практично повністю втратили електоральну підтримку, необхідну для перемоги на виборах хоча б місцевих рівнів. У більшості випадків міцна партійна структура і взагалі її реальна наявність підкріплюється також визначеною ідеологічною ангажованістю, адже рекрутування партійного активу відбувається перш за все серед прихильників певної ідеології, наприклад націоналістів (ВО Свобода). Відсутність стійкої ціннісно-ідеологічної основи у партійному житті найчастіше призводить до того, що більшість вітчизняних партій намагаються апелювати до всіх виборців одразу, висуваючи популістські гасла, не маючи стійкої політичної орієнтації. У той же час у країнах з розвиненими демократичними традиціями, політичні партії мають чіткі орієнтації на конкретні верстви населення, наприклад Консервативна партія

Великобританія орієнтована на бізнес-кола, лівоцентристи з Шотландської національної партії – на жителів Шотландії з середнім і нижче середнього достатком тощо.

Політичні ж сили, які не мають сталої і розгалуженої мережі учасників найчастіше наймають агітаторів та спостерігачів під вибори, що дозволяє провести вибори без багаторічної роботи по побудові політичної структури, однак коштує керівникам політсили чималих грошей.

Горизонтальність чи вертикальність партійних зв'язків в певній країні багато у чому демонструє рівень демократичності її суспільства. За твердженням дослідника Н. Бедрака, для політичних партій існує небезпека перетворення їх у інструмент задоволення інтересів відносно невеликого кола осіб, що належать до партійної еліти. [1] Такі тенденції безумовно присутні і в Україні, що становить загрозу «олігархізації» партійної діяльності і нівелювання демократичної складової партій. У західній політичній науці досі не одностайні щодо остаточної типологізації політичних режимів на пострадянському просторі, тут можна звернутись до позиції дослідників Хуана Лінца та Ларрі Даймонда, які запропонували для країн перехідного типу політичних режимів вживати термін «напівдемократія». Ті ж самі Даймонд та Лінц також акцентували на тому, що рівень інституалізації політичних партій, рівень їх сформованості є показником рівня демократії в країні. Реальний досвід України певним чином підтверджує правильність висновків американських політологів : низький рівень розвиненості політичних партій є ознакою недостатньої демократичності українського суспільства та політики в нашій країні.

Відсутність реального активу у багатьох навіть дуже впливових політсил пояснюється перш за все шляхом і цілями, з якими формувались вітчизняні політичні партії у 1990-х роках. Проведення виборів демократичним шляхом на багатопартійній основі поставило колишні радянські еліти перед необхідністю роботи на нових засадах. Таким чином, наспіх були створені партії, які об'єднували колишню радянську партійну верхівку і давали їй законні підстави балотуватися в нові органи влади після заборони діяльності Комуністичної партії в Україні. Фактично ці партії мали не вибороти владу, а зберегти її в руках тих же самих людей, саме тому структура партій будувалася згори донизу, активно застосовувались радянські методи залучення до партійної діяльності. Наприклад, дуже розповсюдженою була схема, коли керівник підприємства змушував усіх його працівників вступити в політичну партію. Безумовно, такі заходи не покращували рівень партійного життя, однак давали можливість створити ілюзію діяльності, імітацію масового членства в політсилі. Головною причиною низького рівня партійного життя в Україні можна вважати те, що партії обмежувались суто номінальними заходами, адже на меті було не реальне оволодіння владними повноваженнями, а їхнє збереження, фактично переформатування колишньої КПРС на місцях у нові

номенклатурні політсили. Питання горизонтальної структури у таких політичних силах не ставилось взагалі – ці політичні партії не були настільки якісним продуктом політичного ринку, як політичні партії розвинених країн Європи. Як зазначає дослідник В. Лемак, сучасні українські політичні партії істотно відрізняються від того, що в європейській практиці називається цим терміном. Згідно В. Лемаку, одним із факторів «недемократичності» вітчизняних політичних партій є: «надцентралізована структура та організація передбачає можливість для керівного органу чи вищестоящої партійної структури розпуску нижчестоящого осередку, виключення зі складу партії будь-якого її члена за «дискредитацію» політичної партії. Первинні осередки в такій організаційній атмосфері не є спроможними впливати на прийняття рішень керівними органами партії». [3]

На противагу номенклатурним політсилам в Україні часів розвалу СРСР сформувався і ряд політичних партій, які сповідували демократичні чи націонал-демократичні ідеї, будувалися знизу і не мали стосунку до колишньої радянської партноменклатури. Не дивлячись на те, що ці політсили реально намагались будувати розлогу волонтерську структуру, імплементувати в українське політичне життя західні норми, активно працювати з громадянським суспільством, нажаль їх спроби отримати владу виявились неієвими. Ряд дослідників наголошують ще і на неможливості суспільства у вкрай короткі строки перейти від норм радянського авторитарного однопартійного режиму до умов конкурентної багатопартійної політичної боротьби. Таким чином, відбулася фактична передача влади з рук у руки, від старої радянської комуністичної номенклатури до нової партійної. Разом з тим, у 1990-х роках відбувся фактичний поділ партій на т.зв. «табір влади» (правлячі партії типу СДПУ(о), які формувались згори донизу) і опозиційні (Народний Рух, УРП та інші, сформовані знизу догори).

Якщо проаналізувати типи партійних зв'язків, які домінували в тодішньому партійному житті України, то можна побачити, що усі номенклатурні партії мали вертикальні зв'язки, при чому фактично як слід діяли лише вищі органи партії (Політрада), а не місцеві осередки. Будь-яка громадська діяльність політсил такого типу велась на несистемному рівні, при чому найчастіше на основі особистих зв'язків членів партії. Фактично подібний тип партійної структури можна назвати вертикальним лише умовно, адже реальна відсутність справжніх осередків робить неможливим будь які типи зв'язків.

Більш детальне вивчення життя політичних партій дає можливість стверджувати, що питання горизонтальних чи вертикальних партійних зв'язків всередині політичної сили однозначно залежить від шляху формування партії: знизу догори (у такому випадку часто вибудовується політична сила з горизонтальним типом зв'язків) чи згори донизу (результатом такого будівництва є партія вертикального типу). Реальне перетворення вертикальної

політичної структури у горизонтальну практично неможливе, адже вертикальну структуру характеризують найчастіше характеризує висока роль керівного органу чи лідера партії, низький рівень ініціативності на місцях, слабка структура та низький рівень фінансової автономності осередків.

Література

1. Лемак В. Політичні партії як інститут громадянського суспільства: проблеми правового регулювання в Україні [Електронний ресурс] / В. Лемак – Режим доступу до ресурсу http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pruk/2010_7/3.pdf
2. Пискунова Н. Внутриполитические трансформации в странах Африканского Рога: тенденции или угрозы? [Електронний ресурс] / Н. Пискунова – Режим доступу до ресурсу : <http://old.mgimo.ru/files/127130/127130.pdf>
3. Бедрак Н. Партії як інститут політичного представництва [Електронний ресурс] / Н. Бедрак – Режим доступу до ресурсу: irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/appol_2014_52_34.pdf.4.
4. Долидзе В. Политические партии и партийное строительство в Грузии [Електронний ресурс] / В. Долидзе – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskie-partii-i-partiynoe-stroitelstvo-v-gruzii>.

Омельченко В.Ю.

*кандидат філософських наук, асистент кафедри української філософії та культури філософського факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ ТА ПРИНЦИП ВСЕЗАГАЛЬНОСТІ ЯК ЗАСАДНИЧІ УМОВИ ВПОРЯДКОВАНOSTІ ЖИТТЄСВІТУ («ORDNUNG MUSS SEIN»)

Цикл соціально-гуманітарних дисциплін сьогодення потребує якісного оновлення, нам необхідна ефективна методологія розуміння, яка б дозволила вирішувати конкретні питання. Ми як філософи, політологи, соціологи живучи в глобальному, відкритому світі не маємо права говорити мовою виключно «ідеальних теорій» та «абстрактних ідеалів», що сторонні запитів та викликів бурхливої реальності в якій ми живемо. До речі, Г. Гегель на прикладі своєї «Філософії права» [1] проілюстрував чудову методологічну настанову, адже зазначив, що цей текст має бути якомога далі від того, аби конструювати державу такою, якою вона має бути. Відповідно, текст «Філософії права» не є